

Kálmán Erzsébet (Solti Gáborné)

„A családban gyönyörű volt a gyerekkorunk, csak ne lett volna karácsony!”

Kilenc éves voltam 1942-ben, amikor édesapám a → munkaszolgálatba vonult és egy magyarországi táborban 1943-ban meghalt. Két testvérem közül a kisebb csak három, a nagyobb hat éves volt, az Édesanyánk egy ipari üzemben dolgozott. A két kisebb testvérem maradhatott velem, én 1943 őszétől voltam árvaházi növendék.

A Pesti Hitközség ► Leányárvaháza a Hungária körút 149. számú épületben volt a németek bevonulása előtt. Ott zárkózott, szomorú 10 éves félárvaként senkivel sem barátkoztam, ezért a társaim nevére sem emlékszem. A leányárvaházban Erzsi néni volt a nevelőnk, ő próbált vigasztalni, és két évvel később neki köszönhattuk, hogy édesanyánk megtalált, de erre még visszatérünk.

Édesanyám az átköltöztetés hírére [a leányárvaháznak a fiúárvaház épületébe költöztetése] kivett az árvaházból. Néhány hétig a Rökköcsög utcai lakásban együtt lehetett a három gyerekével. Április után sárga csillagot viseltünk, majd egy → csillagos házba kellett költöznünk, az a Fáy utcai faáru gyárban volt. Édesanyánkat néhány hét múlva behívták munkaszolgálatra, rám várt 11 évesen a testvéreim ellátása. A csillagos ház lakásaiban több család zsúfolódott össze, azonban a felnőttek a saját bajukkal törődtek, ők is szűkösen éltek. Az 1944-es pesti bombázások romjait takarítottam napi bérért, mindig élelmiszert és nem pénzt kértem az elszámoláskor. A naponta hazavitt kenyér és alma volt az ebédünk és vacsoránk.

Anya nélkül nem sokáig bírtuk a Fáy utcai csillagos házban. Egy nem zsidó nagynéni magához vette a három éves húgomat. A hat éves öcsém és én növendékek voltunk a fasori ► Fiúárvaházban, ahol több unokatestvérünkkel találkoztunk a több száz gyerek között. A Fasori → védett épületben töltött hónapok alig hagytak nyomot az emlékeimben. Ott a gyerekek nagyon éhesek voltak, nem volt tisztálkodási lehetőségünk víz hiányában. Kis ételadagot oszthattak és én annak egy részét a beteg öcsémnek adtam, akinek vesemedence-gyulladásra volt, mert

felfázott a fűtetlen teremben. 1944 telén az összezsúfolt, nem tisztálkodó növendékek ruha- és fejtetőt ragasztottak egymásra. Az udvaron gyűjtöttük a havat, abból tudtunk vizet melegíteni az → ostrom heteiben.

Ma már hatvan éves a nagyfiam, a következő családi történet alapján jegyezte meg: „a családban gyönyörű volt a gyerekkorunk, csak ne lett volna karácsony!” A rémtörténetem lényege, hogy – más írásokban is megörökítve – 1944 karácsonján → nyilasok jöttek a fasori fiúárvaházba. Minden növendéket felsorakoztattak és a Duna-partig meneteltünk fegyveres kísérettel.

Csodába illő a megmenekülésünk a Dunába lövetéstől! Talán a gondviselés ügyelt ránk akkor, hirtelen bombák, világító Sztálin gyertyák hullottak ránk az égből 1944. december 24-én este. Sikerült a gyerekeknek szétfutni, de egy nevelőnk halálos lövést kapott. Tudtunk olyan hatéves növendékről is, aki futva elért egy házig, de rossz helyre csengetett be. Amikor menedéket kért a nyilasok a ház kapujában lelőtték.

Az öcsém, én és több unkatestvérem akkor Édesanyánk féltestvére, Horváth Sándorné, Rózsi néni lakására futottunk. Ott néhány napig az ágy alá bújtatott, ha valaki jött hozzá. Rózsi néni nem volt zsidó, de egy látogatója rövidesen megsúgta neki, hogy a házmesterük tud a bújtatott zsidó gyerekekről, és a napokban feljelentette. A gyerekek várható elhurcolásának megelőzésére a → pesti gettóba vitték minket. Egy Wesselényi utcai védett házban éltük meg a gettó felszabadítását.

A szerencsés véletlenek sorozata 1945 tavaszán is folytatódott. Édesanyánk már a felszabadított Kecskeméten volt, kalandos menekülése után. Az összegyűjtött zsidó nők a téglagyári gyülekezőhelyükről gyalogmenetben indultak nyugatra Budapestről 1944 késő őszen. A menet fegyveres kísérettel Kápolnásnyékiig jutott, ahol egy pajtában kaptak szállást éjszakára. Az elhurcoltak őre (szerencsésükre) este csak annyit mondott, „a keretlegények mulatni mennek, talán elfelejtik bezárni a pajta ajtaját!”

Sikerült szerte futni éjszaka ebből a pajtából. Édesanyánk napok alatt Kecskemétiig jutott el. A fővárost a háborús frontok akkor már elérték. Egy kecskeméti → Joint konyha vezetője volt, az amerikai Joint 1945-től dollárban adta az anyagi fedezetet a beszerzéseikhez. A fő feladatok a munkaszolgálatból és → deportálásból hazatértek élelmezése, megerősítése volt és a zsinagóga udvarán több kondérban főztek naponta, minden rászoruló kaphatott enni. Még a városban állomásozó katonák is kaptak az ételekből. Az épületben volt egy lakószobája.

Amikor az árvaházi nevelőnk, Erzsébet néni Kecskemétre érkezett azt a szomorú hírt közölte az öcsémről és rólam, hogy a nyilasok a növendékeket elhurcolták 1944 karácsonján. Már február lehetett, amikor kapcsolatba léphetett megmentőnkkel, a budapesti Rózsi nénivel, tőle megtudta, hogy mindhárom gyereke felszabadult és él.

Kalandos történet, ahogy akkor Kecskemétre utaztunk az öcsémmel. Tele volt a ruhánk és fejünk tetvekkkel, ezért petróleumban kimosta a télikabátomat, kitette száradni éjszakára. Reggel már nem találtuk, az lehetett, hogy a „sok tetű vitte el” a folyosónkról. A Joint által fenntartott intézményben laktunk, ahol az Édesanyánk volt a konyha vezetője és 1947-ig sokat segítettem neki például az ételosztásban. Szüleink összes rokonát – Keszthelyről és Újpestről – → deportálták, senki sem menekült meg, a nevük szerepel a mártírok falán.

Az árvaházi emlékeim, valamint az 1944-es családi tragédiák mély traumát okoztak. A város református iskolájában voltam diák, bizony gyenge tanulmányi eredményekkel 1945 és 1947 között. Az iskolai órákon nem voltam képes úgy figyelni Kecskeméten, mint a többi, szerencsésebb sorsú tanulótársam.